

Kolozsvári Sándor ny. mk. ezredes:

ÚJABB GONDOLATOK EGY ÉRTÉKES KÖTET KAPCSÁN

ÖSSZEFOGLALÓ: Az írás szerzője folyóiratunk 2019/1. számában – mintegy *A Magyar Honvédség 170 éve című kötet „kiegészítéseként”* –, *Kiváló szakmai teljesítmény és katonai helytállás címmel adta közre gondolatait az elfeledett aleppói misszióról (1974–1983). Jelen írásában is az említett könyvhöz fűz észrevételeket, részben személyes érintettsége okán.*

KULCSSZAVAK: *államközi szerződések, beiskolázás, Szovjetunió, káderképzés, katonai szakemberek, megbecsülés*

A Zrínyi Kiadó gondozásában 2018-ban megjelent, a Magyar Honvédség 170 éve című kvalitásos kiadvány hasznos olvasmány mindazok számára, akik meg akarják ismerni ennek a sajátos szervezetnek a történetét, meghatározó személyiségeit és nem utolsósorban azt a politikai háttérrel, amely – bármely időszakról is van szó – meghatározta a honvédség működését, feladat-végrehajtását. A tartalmas, érdekes és sok tekintetben új információkat is hordozó, kiállításában igényes – a Magyar Honvédség 170. születésnapjához méltó – kiadvány emocionális töltetet (is) ad a téma, a szervezet iránt valódi érdeklődést mutató állampolgárok számára.

A katonák, kivált a hivatásos katonák vélhetően egyfajta empatikus kíváncsisággal veszik kézbe a kötetet. Így vagyunk ezzel mi, nyugdíjas hivatásos tisztek is, akik évtizedeken át belülről ismertük, sok esetben formáltuk, alakítottuk a magunk idejében a honvédség történetét; keressük azokat az eseményeket, konkrétumokat, sztorikat, amelyeket saját magunk is meg-, illetve átéltünk.

Jómagam annak a 70 évnek a történéseit vettem górcső alá, amelyeket ebből a 170 évből személyesen – résztvevőként – megismertem. Én 1948-ban kerültem kapcsolatba a „céggel”, és ezért elsősorban ennek az időszaknak a bemutatása keltette fel az érdeklődésemet. Ezek voltak azok az évek, amikor megszülettek azok a koncepciók, alapidokumentumok, amelyek az akkor formálódó, újjászerveződő honvédség rendeltetését, feladatait, szervezeti kereteit, létszámviszonyait, sőt káder- (tiszt-) képzésének rendszerét meghatározták.

Ami egyértelműen kiderül a könyvből: minden e témában megszületett okmány Moszkvában formálódott azokon az államközi tárgyalásokon, amelyek tárgya a magyar hadsereg jelene és jövője volt. A szovjet dominancia hangsúlyos jelenlétét a kötet kendőzetlenül és valóságghűen mutatja be. Ha ma olvassuk az akkor formába öntött dokumentumokat¹ (e sorok írója megtette), nyugodtan nevezhetjük azokat diktátumoknak, ami akkor (meg talán még ma is) természetesnek tűnt. Ami számomra némileg váratlan volt: találunk ezekben az államközi szerződésekben olyan, részletkérdéseket is konkrétan szabályozó irányelveket, amelyek hosszú távra meghatározták a hadseregbe akkor „beszervezett” (finomabban: dele-

¹ Ehrenberger Róbert (szerk.): *A béketábor magyar hadserege. A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárában őrzött katonai irataiból 1945–1957.* Petit Real Kiadó, 1957, 75–76.

gált) káderek személyes sorsát, fogalmazhatunk úgy is, kihatással voltak az így összetakolt káderállomány mentalitásának, gondolkodásának formálására.

Ilyen szempontból kihagyhatatlan a felsorolásból (a fejezetből nyilván terjedelmi okok miatt maradt ki) az a tanácskozás – és az annak nyomán létrejött szerződés –, amely 1948. február 26-án történt Moszkvában. Magyar részről Rákosi Mátyás, Veres Péter és Pálffy György (aligha kell bemutatni az olvasónak e személyek akkori kompetenciáját) voltak jelen. Itt és ekkor születtek meg azok a döntések, amelyek nyomán már 1949 őszén 46 magyar tiszt beiskolázását vállalta a szovjet kormány a szovjet katonai akadémiákra, közöttük öt főt (és most egy pillanatra személyes síkra csúszunk) Leningrádba a Híradómérnöki Katonai Akadémiára. E sorok írója egyike volt annak az öt főnek. Ha visszalapozunk a korabeli dokumentumokba, az akkor kiküldött 46 tiszt között találjuk Kárpáti Ferenc százados (Lenin Katonai Politikai Akadémia), Csémi Károly százados (Malinovszkij Páncélos Akadémia), Hersiczky Lajos alezredes (Kaganovics Katonai Szállítási Akadémia) nevét. Ezek csupán kiragadott példák arra, hogy akkor létrejött megállapodások (diktátumok?), hogyan befolyásolták az egyéni sorsok – nevezhetjük katona pályafutásnak is – alakulását. Az sem volt lényegtelen, hogy szovjet részről a korabeli vezérkari főnök, Vaszilevszkij marsall² vezette a szovjet kormány tárgyalódelegációját, aki 1949–1953 között már a Szovjetunió honvédelmi minisztere volt.

Rövidre fogva e történetet: a Moszkvában 1948 februárjában megszületett megállapodás döntő mértékben befolyásolta a magyar hadsereg fejlesztési, tisztképzési koncepcióit. Sőt meghatározta az ezt követő évek parancsnoki állományának hangulati állapotát is. Néhány mondatot tehát mindenképpen megérdemelt volna ebben a fontos kötetben.

Ennek az időszaknak a másik fontos komponense volt az új káderek – tisztek – kiképzésében a mindösszesen két évig létező Honvéd Kossuth Akadémia, ahol mintegy 2400 új tisztet bocsátottak útjukra. A „tisztygár” (mert a korabeli szlogen szerint így hívták) évtizedekre biztosította a forrását a későbbi káderfejlesztési terveknek. Mindenki innen merített még 1956 után is. A kötet 277. oldalán találunk egy fotót: „Tisztavatás a Kossuth Akadémián: Bp. 1948. aug. 19.” A téma illusztrálására ez a fotó alkalmas, de az intézmény valódi szerepének és súlyának bemutatására kevés. Itt is érdemes néhány nevet felvillantani – pl. Oláh István, Pacsek József, Móroczy Lajos, Kazai Barna – annak érzékeltetésére, hogy milyen minőségű „káderek” kerültek ki ebből az intézményből, akiknek évekig-évtizedekig meghatározó szerepük volt a Magyar Néphadsereg fejlődésében, felső vezetésében.

A Honvéd Kossuth Akadémia korabeli jelentőségét aláhúzza az a tény is, hogy számos okmányban, sőt a szovjet tanácsadók által összeállított jelentésekben is rendszeresen fellelhetjük az ott folyó kiképzéssel kapcsolatos elemzéseket, értékeléseket, sőt szervezési-átstruktúrási javaslatokat.³

Tovább tanulmányozva a kötetet, a szerző tényszerűen mutatja be az 56 utáni állapotokat, az újraindítás és -szervezés nehézségeit, valamint a megmaradt állomány morális állapotának „feljavítását” és az akkor megvalósított politika hadseregen belüli érvényre juttatásának nehézségeit. Itt is akadt az akkor megszületett káderfejlesztési tervek között két olyan originális dokumentum, amelyek nem csupán „a cég” jövőjét, de az egyéni sorsok alakulását is hosszú távra meghatározták.

² Alekszandr Mihajlovics Vaszilevszkij, a Szovjetunió marsallja. Szovjet vezérkari főnök és a honvédelmi miniszter helyettese a második világháborúban. Legmagasabb beosztása 1949 és 1953 között volt, amikor a honvédelmi miniszteri posztot töltötte be.

³ Lásd: Ehrenberger: i. m.

„Tudósképzés” – ez volt a (munka)címe és tárgya annak a dokumentumnak, amely törvényileg – először az MN történetében – útjára indította a hadseregen belül a tudományos fokozatok („a hadtudományok kandidátusa, illetve doktora”) megszerzésének lehetőségét. 1961-et írtunk akkor. A vezérkarfőnök (Ugrai Ferenc altábornagy) személyes vezetésével 12 főt választottak ki, akiket a korabeli legfelsőbb katonai vezetés alkalmasnak tartott a feladatra (kandidátusi disszertáció benyújtására), természetesen munka mellett.⁴ Ezt akkor az intellektuális kapacitás csúcsának élték meg sokan, de a tény mégis az volt, hogy a kiválasztott 12 főből kilencen eljutottak „a hadtudományok kandidátusa” tudományos fokozat megszerzéséig (automatizmus tehát nem működött).⁵

Ugyanebben az időben a fentiekkel szinte párhuzamosan elkészült egy ötéves „beiskolázási terv a moszkvai Vezérkari Akadémiára”, amely évi 12 főt (összesen tehát 60 főt) érintett. Ennek már erős volt az akusztikája. Minden érintett (sőt a névsorból kimaradtak) számára világos volt, hogy kik kaptak előzetes bizalmat a politikai vezetéstől arra, hogy később bekerülhessenek a katonai elitbe, vagy ahogy akkoriban mondták: a magasabb parancsnokok közösségébe. Ezt a válogatást egy másik miniszterhelyettes (Kaszás Ferenc vezérőrnagy, személyügyi csoportfőnök) irányította személyesen.

A káderképzés (ami tartalmilag és fogalmilag is több volt, mint a tisztképzés) „kihangosításra” került, és tegyük hozzá gyorsan, hogy az időszak ehhez minden szempontból motivált, sőt jól motivált volt. Ezek az intézkedések (tervek) – ismerjük el – fazont adtak az akkor formálódó hadseregnek és olyan karriereket indítottak el, amelyek tulajdonképpen napjainkig tartanak.

Logikailag itt lehetett volna helyet találni még egy témának: egyfajta (legalább mennyiségi) elszámolást felmutatni a szovjet katonai akadémiákon tanulókról, lehetőleg fegyvernemi bontásban. Kiderülhetett volna, hogy milyen óriási jelentősége volt a szakmai nívó megteremtésében a Magyar Néphadsereg létezésének teljes időszakában az ott végzetteknek. Még ma is találunk a jelenlegi vezetők között olyanokat, akik főhadnagy, illetve százados korukban (még a 80-as évek második felében) valamelyik szovjet katonai akadémián tanultak. Egyes speciális területeken (pl. az aleppói misszióban) döntő mértékben befolyásolták az eredményességet. Ott mindösszesen húsz olyan szaktiszt dolgozott éveken át, akik szovjet katonai akadémián szereztek diplomát. A szakmai felkészültségen és társalgási szintű nyelvtudáson kívül hozták magukkal az idegenben – nemzetközi közegben – való eligazodás képességét, amely meghatározó módon segítette a rájuk nehezedő speciális – elsősorban intellektuális – terhelés elviselését. Ez a fejezet alkalmas lehetett volna arra is, hogy szóba hozzuk a saját nevelésű katonai vezetők közösségének fokozatos és nagyon tudatos kialakítására vonatkozó törekvést, számos akkoriban a tiszt állomány által is nagyon elismert név felsorolásával.

Ez a minden szempontból kvalitásos kötet – éppen a 170 évet átívelő tartalma miatt – jó alkalmat kínált volna egy napjainkig aktuális téma átfogó elemzésére, ez pedig a kontinuitás. Közhely ma már, hogy a fegyveres erő a mindenkori állami politika végrehajtója, eszköze. A szóban forgó 170 év alatt számos (politikai) rendszerváltás következett be, és az

⁴ Borbás Máté vezérőrnagy, Lóránt Imre vezérőrnagy, Reményi Gyula ezredes, Stadler János ezredes, Halász András mk. alezredes, Csányi Lajos mk. őrnagy, Fábian Gyula őrnagy, Kolozsvári Sándor őrnagy, Farkas Róbert alezredes, Nagy Gábor ezredes, Oszetzky Tamás ezredes, Nyári György mk. alezredes.

⁵ Jegyezzük meg, mert így leszünk méltóak saját múltunkhoz: az első Lóránt Imre vezérőrnagy volt (1963. június 24.), aki az MN történetében ezt a tudományos fokozatot nyilvános védés útján megszerezte (magam is jelen voltam az eseményeken). A témával kapcsolatos részleteket M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969 című kötete közli. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2008, 296.

elszámoltatás (számonkérés) során szinte mindig a katonákon verték el a port, miközben a katonák nem voltak döntési helyzetben sem az állam által érvényesített politika, sem az adott „konfliktusba” való fegyveres beavatkozás céljának és méretének meghatározását illetően. Aztán eltelik néhány évtized, és elkezdjük az „igazságtételt”, a „rehabilitációt” – és már csak halottakat találunk. Nincs kitől bocsánatot kérni.

Köztudott, hogy mire a tisztí iskolát (főiskolát) végzett hivatásos tisztból katonai vezető, magasabb parancsnok lesz, mi mindent kell elsajátítani, milyen „utat” kell bejárni ahhoz, hogy az érintett személy a szükséges katonai és élettapasztalat birtokába jusson. Vagyis a SZAKMA (mert ez az) ne csupán a kisujjában legyen, hanem a fejébe, a zsigereibe is be legyen ágyazva, és a tudata, a reflexei, a felelősségérzete ennek megfelelően működjenek. Az államnak ez nagyon sok pénzébe kerül, és az ilyen speciális képességekkel rendelkező vezető parancsnoki állományt nagyon meg kell őrizni és becsülni a társadalom javára. Az egyszerűen nem megy, hogy az állam, a később esetleg hibásnak ítélt politikai vonalvezetés miatt „a politika szolgálólányát” büntesse, és ahogyan ez hazánk legújabb kori történetében előfordult, a „bűnösnek” kikiáltottakat akár az életüktől is megfossza. Éles különbséget kell tenni az állami vezetők felelőssége és a speciális tudományterülethez értő felkészült és tapasztalt katonai vezetők felelőssége között.

Tisztában vagyok azzal, hogy egy ilyen nagy volumenű munka során, amely 170 év történetét hivatott bemutatni olvasmányosan, hitelesen és a laikus olvasó számára is követhetően, nyilvánvalóan érvényesíteni kellett egyfajta szerkesztési koncepciót – a műfaji és nem utolsósorban a terjedelmi korlátok okán is. Ebbe vélhetően nem férhetett bele minden fentebb felsorolt adalék, „sztori”, bármennyire is szolgálta volna a mondanivaló árnyalt láttatását. Ezért is gondoltam úgy, hogy megjegyzéseket, kiegészítéseket teszek a kötet anyagához annak érdekében, hogy az utánunk jövő nemzedékek még hitelesebb képet kapjanak a szóban forgó időszak katonahistóriájáról.

Más oldalról: ha egy könyv gondolatokat ébreszt az olvasóban, mi több, arra ösztönzi az érdeklődő olvasót, hogy pennát ragadjon, ez azt mutatja, hogy a szerkesztők jó munkát végeztek, hiszen felkeltették a kötet, a téma iránti érdeklődést. Ez jelen esetben is helytálló.

Jelen írásom nem klasszikus értelemben vett recenzió, inkább egyfajta személyes vélemény, amelyet az élettapasztalat, a több területen való jelenlét, az érintettség motivált. Vagyis a megélt életút, katonasors, egy közel negyven évig tartó nem hétköznapi hivatásos szolgálat (12 év külföldön, nemzetközi környezetben), különösen pedig az a négy év, amit a polgárháborús viszonyok mellett egy frontországban, Szíriában teljesítettünk (mintegy 40-45 társammal egyetemben). Ez idő alatt naponta érzékeljük a puskapor „illatát” és „hangját”; a „háborúközeliség” igazi katonákká formált bennünket. Abban bízom, hogy a kötet alkotói egyfajta pontosításnak, finomhangolásnak fogják fel e személyes hangú írást, és egyetértően nyugtázzák.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Ehrenberger Róbert (szerk.): *A békétábor magyar hadserege. A magyar demokratikus hadsereg és a Magyar Néphadsereg Hadtörténelmi Levéltárában őrzött katonai irataiból 1945–1957.* Petit Real Kiadó, Budapest, 1957.
- M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2008.